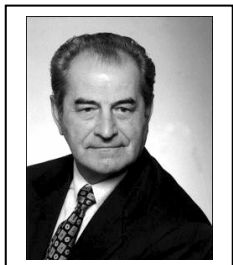

Úvodné slovo

Čo nám dnes (ne)patrí, o čo nám prichodí dôrazne usilovať

V dovolenkovom a prázdninovom období nám pri naberaní síl občas dobre padne v pohode, popri relaxačných osobných a rodinných témach, pouvažovať i o niektorých situáciách a perspektívach našej spoločnosti.

V júli máme možnosť aj na podujatiach, ktoré súvisia s *príchodom sv. Cyrila a Metoda*, vďaka ktorým sme si aj *in scripto* – vlastným písmom začali písať svoje dejiny a nezmazateľne potvrdili príslušnosť k vtedajším európskym mocnostiam.

V auguste prichodí si s úctou spomenúť najmä na *druhý najväčší v Európe odpor Slovákov voči nacizmu* a všetky obeť Slovenského národného povstania doma aj v zahraničí. Celom – v Európe, na Východe, Západe. Každý, kto nasadzuje svoj život za slobodu národa si zasluhuje trvalú úctu. Aj keď politické hodnotenia dokážu mediálne niekedy vyfabrikovať z obetí teroru zbojníkov a banditov. To platí globálne.

Ťaží nás zamýšľanie sa nad stále nástojčivejšími ťažobami našich občanov z pokračujúceho zániku pracovných miest, z nárastu cien potravín, energií, benzínu a iných produktov a služieb, nedostatku prostriedkov na zdravotníctvo, na vzdelanie, vedu a výskum, nehovoriac o živoriacej kultúre, doslova blokácii pôvodnej slovenskej tvorby a dlhodobo extrahovaných autorov. A na druhej strane, neplodnou až únavnou koncentráciou pozornosti terajšej vládnej garnitúry na kritiku svojich predchodcov/súčasnú opozíciu, až po „starosti“ o udržanie platov právnikov, informačných, mediálnych a iných lukratívnych profesií.

Nemôžeme sa teraz - v druhej polovici roka 2011 - vyhovárať len na tlaky zvonka. Tak ako kedysi (niektorí aj dnes) odbíjali opodstatnenú kritiku ich nečinnosti odvolávaním sa na Prahu, či Moskvu, teraz na Brusel, či Washington. Vieme predsa, že *mnohí naši nepriatelia sú medzi nami*. A niektorí z nich, hoci sú pôvodom Slováci, konajú proti svojmu národu, proti vlastnému štátu, *keď je to pre nich výnosné*. Neboja sa konať tak preto, že (doteraz) *nemajú strach, ani hanbu*, že sa to s nimi môže aj u nás skončiť tak, ako to skončilo nedávno s vydríduškými bankármi a im podobnými na Islande.

Našími nepriateľmi sú tí politici, tí riaditelia a kompetentní vlastníci, ktorí prepúšťajú naše firmy, naše zdroje a naše pozície doma, či v zahraničí, *keď je to pre nich výhodné*. Sú to zahraničné banky na území Slovenskej republiky (profitujúce i v čase globálnej krízy), podporujúce zahraničnú konkurenciu, blokujúce domácich podnikateľov a zaberajúce majetky, vrátane domov, *keď z toho profitujú*.

Do tejto kategórie sa radia, okrem iných, aj poisťovne, ktoré obmedzujú alebo prosto odopierajú zdravotnú starostlivosť, *keď to nie je pre nich ziskové*. A nemožno tu obísť ani našich reprezentantov v medzinárodných vzťahoch, či už pôsobia doma, či v zahraničí. Do tohto orchestra, ktorého bohato dotovaná muzika brzdí rozvoj slovenskej ekonomiky a spoločnosti, zapadajú nebezpečné (hoci často lákavo znejúce) nástroje odrodileckých síl – maďarónstva, čechoslovakizmu, či presnejšie čechizmu a celkove *menšinová politika a jej kmotrovia*. Tí, ktorí hneď na prelome 80/90 rokov, keď sme sa usilovali o faktickú štátnu samostatnosť, odmietla reciprocitu. *Reciprocitu medzi právami a povinnosťami u nás aj v partnerských štátoch*, do ktorej primiešavajú karikované - jednoboké ponímanie ľudských práv. Je to do veľkej miery nedôslednosť prvých, no fakticky všetkých našich ponovembrových vládných zoskupení. Ale podiel majú na tom i politické strany ale aj mimovládne organizácie. Predovšetkým tie, ktoré sa hlásia k proslovenskej orientácii nie názvom, ale a hlavne svojím programom.

Aké sú naše nádeje a možné opory v ďalšom, úspešnejšom postupe na primerané nám miesto v Európe a vo svete. Predovšetkým však v dnešnom centrálnom európskom priestore?

Patríme k autochtóнным európskym národom. Výsledky vedeckých štúdií domácich autorov (J. P. Šafárik, J. Stanislav, M. S. Ďurica? Ferák, Tarabčák, Tarabčáková a mnohí ďalší) aj zahraniční, predovšetkým Scotus Viator a J. Cavali Sforza a mnohí ďalší – jednoznačne túto skutočnosť potvrdili. Toto dedičstvo nezameniteľnej hodnoty nám upierali stáročia. Mnohí sa o to snažia i dnes. Dokonca „vedcom“, plateným z nebohatých zdrojov Slovenskej akadémie vied, vadí symbol tejto skutočnosti - Svätoplukova socha na bratislavskom hrade. Na druhej strane, na hanbu národa, sily, stojace za hŕstkou uctievaťel'ov kontroverzného politika, antislovenského prezidenta T. G. Masaryka, dokázali, žiaľ - aj s pomocou bratislavských poslancov presadiť a postaviť v Bratislave Masarykovu sochu *na truch zdravému rozumu* na Vajanského nábreží. Práve toho Vajanského, ktorý osobne poznal a ostro kritizoval Masarykovu antislovenskú politiku.

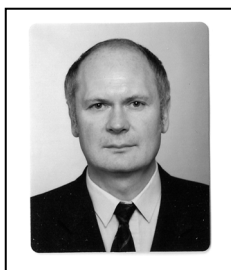
Nádejou na prechod od horekovania nad neradostnou situáciou k činom, je **radikálna zmena prístupov k riešeniu problémov Slovenska z celospoločenských slovenských pozícií!** Prístupov, ktoré nie sú diktované iba momentálnou výhodou a ziskom. Zmenou prístupov nielen najvyšších inštitúcií, ale všetkých stupňov riadenia, osobitne miestnych a regionálnych. Naše politické strany, odbory a ďalšie inštitúcie to nezvládli. Najmä keď tu zahraničím zakladané i bohato dotované mimovládne organizácie presadzujú zámery, ktoré protirečia záujmom slovenským a, nezriedka, i záujmom európskym. Som hlboko presvedčený, že náš starobylý národ a relatívne mladý štát môže uspieť v zložitom postkrízovom období, keď zdravé sily národa prostredníctvom mimovládnych proslovenských organizácií

(vrátane cirkví) využijú svoj potenciál ďaleko pred začatím volebného boja politických strán. A keď volebné, či povolebné machinácie vynesú do vládnucich pozícií ľudí, ktorí ruínujú našu ekonomiku, zosmiešňujú nás pred svetom, dokážeme postupovať radikálne, tak ako neohrozene ako naši predchodcovia, či nedávno Islandčania. My na to máme!

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Prechod ku globálnemu ekologickému hospodárstvu a lepšiemu riadeniu, konferencia OSN o udržateľnom rozvoji „Rio+20“.

Napriek značnému pokroku dvadsať rokov po prvom „samite Zeme“ v roku 1992, pokiaľ ide o odstraňovanie chudoby a riešenie otázky zhoršovania životného prostredia, ešte mnoho významných úloh na celosvetovej úrovni ostáva nevyriešených. V extrémnej chudobe stále žije približne 1,4 miliardy ľudí

a jedna šestina svetovej populácie trpí podvýživou. Prírodných zdrojov je čoraz menej, zatiaľ čo celosvetové emisie skleníkových plynov sa neustále zvyšujú. V tejto situácii sa svetoví lídri v júni 2012 zídu v Riu de Janeiro na štvrtom samite tohto druhu, aby si pripomenuli 20. výročie konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji konanej v roku 1992 v Riu a 10. výročie Svetového samitu o udržateľnom rozvoji konaného v roku 2002 v Johannesburgu.

Konferencia pod označením Rio+20 sa zameria na dve vzájomne prepojené témy: ekologické hospodárstvo v kontexte udržateľného rozvoja a odstraňovanie chudoby a inštitucionálny rámec udržateľného rozvoja. V Bruseli 20. júna 2011 – Európska komisia prijala oznámenie, ktorým pripravuje pôdu pre prijatie stanoviska EÚ k stanoveným témam na konferencii OSN. V oznámení sa stanovujú ciele, ktoré predložili komisár pre životné prostredie Janez Potočnik spolu s komisárom pre rozvoj Andrisom Piebalgsom, aby tak zdôraznili význam prepojenia medzi životným prostredím a rozvojom. Navrhujú sa v ňom aj konkrétne opatrenia pri prechode na ekologické hospodárstvo, ktoré by sa mohli vykonávať na medzinárodnej, celoštátnej a regionálnej úrovni. Pri tejto príležitosti:

Janez Potočnik uviedol: „Udržateľné hospodárenie so zdrojmi a prírodným kapitálom má zásadný význam pre všetky krajiny bez ohľadu na to, na akom stupni rozvoja sa nachádzajú, a môže byť príležitosťou najmä pre rozvojové krajiny, pretože zdroje a prírodný kapitál sú svojou podstatou prepojené s úsilím o odstránenie chudoby. Aby bolo možné dosiahnuť tento cieľ na celosvetovej úrovni,

musíme začať vytvárať primerané trhové a regulačné podmienky na celom svete. Rio+20 sa môže stať začiatkom celosvetového prechodu na globálne ekologické hospodárstvo.“

Andris Piebalgs dodal: „Zmenou klímy a zhoršovaním životného prostredia sú postihnuté predovšetkým rozvojové krajiny. Najviditeľnejším dôkazom sú povodne, suchá a zvyšovanie hladiny morí. Ohrozujú hospodársky a sociálny rozvoj, ktorý sa snažíme našou pomocou vybudovať. Rio+20 je príležitosťou, ako splniť politický záväzok zlepšiť životnú úroveň miliónov ľudí. Potrebujeme prejsť na ekologické hospodárstvo, ktoré nám pomôže dosiahnuť udržateľný rast v prospech všetkých občanov“.

Oznámenie EK predstavuje základ pre ďalší dialóg medzi Komisiou, Radou a Parlamentom, občianskou spoločnosťou, podnikateľskou sférou a jednotlivými krajinami v rámci príprav na konferenciu Rio+20. Jednotné stanovisko EÚ ktoré prispeje k ambicióznemu výsledku konferencie konkrétnymi politikami a opatreniami na dosiahnutie ekologického hospodárstva sa musí predložiť OSN do 1. novembra 2011.

Oznámenie hovorí o potrebe investícií do kľúčových zdrojov a prírodného kapitálu („čo“) - ktorými sú: voda, energia z obnoviteľných zdrojov, morské zdroje, biodiverzita a ekosystémové služby, udržateľné poľnohospodárstvo, lesy, odpad a recyklovanie. Tieto oblasti sú podľa Potočnika „svojou podstatou prepojené s úsilím o odstránenie chudoby“ a môžu sa stať oblasťami budúceho hospodárskeho rastu a celosvetových trhov. Navrhnutý spôsob („ako“) je kombináciou trhových a regulačných nástrojov: ekologické dane, odstránenie dotácií, ktoré škodia životnému prostrediu, mobilizácia verejných a súkromných finančných zdrojov, investície do zručností a ekologických pracovných miest. Podľa EK je potrebné vypracovať ukazovatele, ktoré budú odzrkadľovať pokrok v širšom zmysle (z pohľadu životného prostredia aj spoločnosti) a ktoré dokážu fungovať spolu s HDP. Pre prechod k celosvetovému ekologickému hospodárstvu bude potrebné zlepšiť riadenie a podporiť zapojenie súkromného sektora („kto“), a to posilnením a zjednodušením existujúcich medzinárodných riadiacich štruktúr. Zásadný význam bude mať aj podstatne väčšie zapojenie a angažovanosť podnikateľskej sféry a občianskej spoločnosti.

Podľa Komisie je okrem zaistenia dohodnutej vízie a cieľov potrebné vytvoriť plán pre zelené hospodárstvo, cestovnú mapu, ktorá by aj po skončení summitu Zeme systematicky „načrtla rozsah medzinárodných, regionálnych a národných činností s míľnikmi, ukazovateľmi a cieľmi, rovnako ako mechanizmami pre monitorovanie celkového pokroku“. Východným cieľom takejto cestovnej mapy je povzbudiť krajiny k vytvoreniu stratégií pre ekologizáciu ich hospodárstva a stanoveniu časového rozvrhu pre aktivity na národnej aj regionálnej úrovni.

Trvalo udržateľný rozvoj (TUR) je zakotvený ako ústredný dlhodobý cieľ Európskej únie, ktorá ho začlenila

do širokej škály svojich politík. Vytvára rámec dlhodobej vízie trvalej udržateľnosti, v rámci ktorej sa hospodársky rast, sociálna súdržnosť a ochrana životného prostredia vzájomne prelínajú a podporujú. Z nej sa potom odvíjajú národné stratégie členských krajín.

V tejto súvislosti treba poznamenať, že sa zatiaľ neobjavili čo nie je priaznivé vo forme výstupov našich ústredných orgánov, resp. vlády SR dokumenty, ktoré by reagovali na oznámenie EK a ktoré by boli následne podkladom za Slovensko pri vypracovaní jednotného stanoviska EU v októbri 2011. Dokumenty, ktoré prijali slovenské vlády doteraz na riešenie trvalo udržateľného rastu hlavne uznesením Vlády SR č. 978/2001 *Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja* a následne *Akčný plán TUR Slovenska 2005-2010* už stratili svoju platnosť, resp. pomaly strácajú. Od ich prijatia vplyvom vývojových tendencií v rôznych náväzných sektoroch ekonomiky, hlavne pod vplyvom svetovej hospodárskej krízy vzniká nutnosť ich inovácie resp. prijať zásadne nové dokumenty s novými konkrétnymi prístupmi.

Východiskom pri ich koncipovaní by mala byť naďalej ako východisko vedomostná ekonomika, ktorá je synergicky spojená s cieľmi TUR. Hlavne v podmienkach Slovenska treba hľadať nové metódy a nástroje, ktoré budú efektívne pôsobiť na čoraz komplexnejšie využívanie vedy, výskumu a inovácií pri rozvoji ekonomiky v záujme jej trvalo udržateľného rastu. Súčasný stav tohto ekonomického vývoja je pre Slovensko už dlhodobejšie nepriaznivý. Pre porovnanie v oblasti inovácií Európska komisia zaviedla systém hodnotenia inovačnej výkonnosti jednotlivých členských krajín. Posledné zverejnené výsledky opätovne potvrdzujú, že Slovensko z hľadiska inovačnej výkonnosti zaostáva za priemerom nielen EÚ 15, ale i EU 25 ako v celkovej inovačnej výkonnosti, tak aj medziročnom raste inovačnej výkonnosti. Slovensko je v súčasnosti zaradené do poslednej skupiny „vlečúcich sa krajín“ s nízkou inovačnou dynamikou (Rumunsko, Bulharsko, Litva, Portugalsko).

Ako prínos pre diskusiu a tvorbu podkladov za Slovensko v tejto etape, ako príspevok na konferenciu Rio+20 možno vyzdvihnúť výstup Národného centra európskych a globálnych štúdií SR vo forme jeho 4. monografie pod názvom „*Zdroje Slovenskej republiky ako činiteľ rozvojových stratégií v európskom a globálnom priestore*“. Tá svojím obsahom úzko nadväzuje na myšlienku, resp. na európsky či globálny trend nástupu novej paradigmy – trvalej udržateľnosti sociálno-ekonomického a ekologického vývoja sveta. Jej cieľom je prispieť k sformovaniu pozície Slovenskej republiky na pripravovanú konferenciu Spojených národov o udržateľnom rozvoji v roku 2012, tzv. RIO+20.

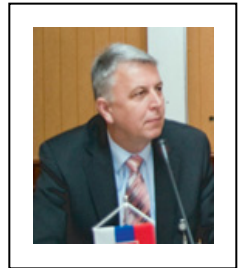
Výzvou pre SR by sa malo stať, premietnuť princípy TUR do každodenného správania príslušných inštitúcií, posudzovať všetky plánované i realizované aktivity prostredníctvom kritérií TUR a vyhodnocovať smerovanie k trvalej udržateľnosti pomocou súboru ukazovateľov (indikátorov) TUR.

Ing. Ondrej Barič, PhD.
Národné centrum európskych a globálnych štúdií SR.

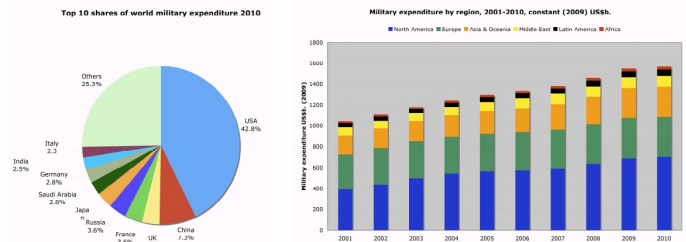
Medzinárodné ekonomické vzťahy

Bývalý Sovietsky zväz zbrojí stále viac

Spojené štáty majú v súčasnosti najväčší vojenský rozpočet na svete. Na zbraniach nešetria, aj keď v roku 2002 tvoril podiel amerických výdavkov na obranu celkovo 46,3% zo svetových výdavkov na obranu, v roku 2009 to bolo už „len“ 43,0% a v roku 2010, ako vidno v priloženom grafe, opäť len 42,8%. Lenže v roku 2002 bol podiel USA na celosvetovom HDP 32,2% a v roku 2009 23,7%.

Aktuálny stav vojenských výdavkov¹

Ako je to s Ruskou federáciou a postsovietskym priestorom? Môžeme hovoriť o procese militarizácie v Spoločenstve nezávislých štátov a v Gruzínsku?²

Jednotlivé krajiny Spoločenstva nezávislých štátov a Gruzínsko dávajú na vojenské výdavky **stále viac a viac**. Pritom sme svedkami dvoch axiém. Tieto krajiny sa nemôžu chváliť veľkými úspechmi v oblasti svojich ekonomík. V priemere sa ich HDP v roku 2010 zvýšil na 4,5%. Na druhej strane napr. USA, Veľká Británia, Francúzsko... sa pokúšajú znížiť svoje vojenské výdavky a ako je vidno z priloženej tabuľky krajiny Spoločenstva nezávislých štátov a Gruzínsko svoje výdavky plánujú v roku 2011 zvýšiť na úroveň 60,593 mld. \$, čo je medziročný nárast o 23%.

Vojenské výdavky štátov SNŠ a Gruzínska 2010 - 2011 (v mil.\$)³

P.č.	Krajina	2010	% z HDP 2010	2011	% z HDP 2011	2010-2011

¹Zdroj: <http://npsglobal.org/eng/news/34-conventional-arms/1018-background-paper-sipri-military-expenditure-2010.html>, navštívené 23.05.2011.

² Kvôli korektnosti budeme oddeľovať Spoločenstvo nezávislých štátov a Gruzínsko, lebo Tbilisi ako jednu z reakcií po prehranej vojne v roku 2008 demonštratívne vystúpilo zo Spoločenstva nezávislých štátov.

³ Tabuľka podľa: Мухин, В.: *Постсоветский военный неоглобализм*, In: www.NG/cis/ru, navštívené 30.05.2011.

1	Arménsko	347	4,07	387	4,1	+ 0,03%
2	Azerbajdžan	1 585	3,95	3 100	6,2	+ 2,25%
3	Gruzínsko	519	4,56	390	2,9	- 1,66%
4	Moldavsko	29	0,56	29	0,55	- 0,01%
5	Kazachstan	1 066	0,9	1 297	0,9	0,00%
6	Kirgizsko	96	1,7	111	2,09	+ 0,39%
7	Tadžikistan	84	1,5	105	1,68	+ 0,18%
7	Tadžikistan	84	1,5	105	1,68	+ 0,18%
8	Turkmenistan	261	1,5	336	1,5	0,00%
9	Uzbekistan	1 422	3,5	1 568	3,2	- 0,30%
10	Ukrajina	1 132	0,8	1 710	1,08	+ 0,28%
11	Bielorusko	926	1,5	990	1,5	0,00%
11	Bielorusko	926	1,5	990	1,5	0,00%
12	Rusko	41 800	2,9	50 570	3,02	+ 0,12%
spolu		49 267	2,29	60 593	2,41	+ 0,12%

Čo môže tento nárast a rôzne iné aktivity v postsovietskom priestore znamenať? Spomenuté fakty hovoria o tom, že napriek dokonanému zániku Sovietskeho zväzu v priestore je veľmi vysoká úroveň riziku obnovenia rôznych vnútroštátnych, medzištátnych, medzietnických a medzikonfesionálnych (a samozrejme ich kombinácia) konfliktov.

Zrejme preto vládnuce elity prakticky vo všetkých postsovietskych štátoch zvyšujú vojenské výdavky. Nárast vojenských rozpočtov znamená aj to, že niektoré postsovietske krajiny menia kvantitu na kvalitu smerom k modernizácii zbraní a zbraňových systémov. Ved' dodnes, ani jedny ozbrojené sily postsovietskych štátov sa kardinálne neprezbrojili a používajú niekedy ešte sovietsku vojenskú techniku.

Čo sa týka témy prezbrojenia (*modernizácie*) určitú výnimku tvorí Azerbajdžan a Gruzínsko. Tieto dve krajiny regiónu južného Kaukazu sa pokúsili o modernizáciu, ale na účet USA a NATO, čo v prípade Gruzínska neodvrátilo jeho totálnu porážku v roku 2008, aj keď... aj ruská vojenská technika vyžaduje prezbrojenie a niektoré typy zbraní úplnú výmenu.⁴ Konflikt na južnom Kaukaze v roku 2008 plne ukázal, že ruská armáda má starú a opotrebovanú techniku, aj keď porazila Američanmi prezbrojené a vycvičené gruzínske ozbrojené sily, ktorým však chýbalo to hlavné - morálne chcenie vyhrať!

V Azerbajdžane sa zvýšili vojenské výdavky z 1,59 mld. \$ v roku 2010 (3,95% z HDP) na predpokladaných 3,1 mld.\$ v roku 2011 (t.j. 6,2% z HDP). Pre potreby

⁴ Podľa americkej The Heritage Foundation by Moskva mala do konca roku 2020 vymeniť 70% svojej vojenskej výzbroje a techniky. In.: Tsintsiruk, A.: *Moscow Aims to Have One of World's Top Five Militaries*, www.heritage.org/2011/05/02/moscow-aims-to-have-one-of-worlds-top-five-militaries/, navštívené 30.05.2011.

azerbajdžanského obranného priemyslu bude ešte vydelených v roku 2011 cca 1,36 mld. \$, čiže celkové vojenské výdavky dosiahnu 4,46 mld.\$, teda 8,9% z HDP. A to je dost! Iný záver, než že to je predzvesť možného obnoveného konfliktu s Arménskou by bol asi alogický. Pritom, úroveň počtov jednotlivých typov zbraní je určená medzinárodnou zmluvou Z - KOS⁵ a ako vidno z priloženej tabuľky, nikto tieto záväzky nedodržiava.

Arménsko je schopné minúť 4,1% zo svojho HDP, aj keď v reálnych číslach to je 10 krát menej, než miňa na rovnaký účel susedný Azerbajdžan. Kvôli korektnosti treba povedať, že ak hovoríme o Arménsku, musíme prirátat' aj nepriznaný Náhorný Karabach, ktorý je schopný ročne investovať do zbrojenia cca 150 mil. \$ (*je to orientačný údaj a aj preto nie sú v tabuľke iné čiastočne priznané: Južné Osetsko, Abcházsko, alebo nepriznané: Podnestersko - teda de facto postsovietske subjekty*).

Spojené štáty plánujú pomôcť Azerbajdžanu, Turkmenisku a Kazachstanu vybudovať svoje vojenské námorníctvo. Nie je len obyčajný biznis, ale predovšetkým snaha Washingtonu nevypadnúť z regiónu Kaspického mora. Mať vplyv na energodistribúciu energonosičov z regiónu a rekonfiguráciu v Iráne. To napriek tomu, že B. Obama znížil úroveň vojenskej pomoci pre krajiny južného Kaukazu a Strednej Ázie z 36,7 mil. \$ na súčasných 34 mil. \$.

Porovnanie limitov Z - KOS a reálneho stavu⁶

	Tanky	BVP	Delostrelecké systémy	Lietadlá	Vrtuľníky
Z KOS	220	220	285	100	100
Arménsko	110	140	239	16	8
Azerbajdžan	381	181	425	75	15
Náhorný Karabach	316	324	322	-	-

Stredná Ázia vykazuje neustále výbušné prostredie. Kirgizsko, poučené minuloročnými udalosťami v Oši sa bude snažiť skvalitniť svoje silové štruktúry (*čo sa samozrejme nebude páčiť Uzbekistanu*). Nárast na 2,09% z HDP môže túto chudobnú krajinu ešte schudobniť, ale silovým zložkám to tak, či tak nepomôže.

Tadžikistan, kde sa v lete 2010 znovu obnovili (*síce lokálne, ale predsa*) stretnutia vládnych vojsk s opozičnými skupinami, reaguje zvýšením výdavkov. Lenže politicky nestabilný režim prezidenta Emomali Rachmona priam vyzýva k tomu, aby sa na jeseň v horkom Tadžikistane (*ešte chudobnejšom než Kirgizsko*) niečo zomlelo.

Čo sa týka financovania ozbrojených síl je na tom pomerne stabilne Uzbekistan a Turkmenisko. Taškent plánuje minúť relatívne vysokú sumu - 1,56 mld. \$. Susedný Kazachstan si udrží nekolísajúce výdavky.

⁵ Zmluva o konvenčných silách v Európe (Z-KOS).

⁶ Tabuľka spracovaná podľa údajov archívu autora.

Za pozornosť stojí Moldavsko a to z troch dôvodov. Po prvé, v krajine dlhodobá politická a hodnotová nestabilita. Po druhé na jeho území je nepriznané Podnestersko, s ktorým sa treba buď dohodnúť, alebo ho vojensky poraziť a po tretie, financovať moldavský segment vojenského rozpočtu je pripravené sanovať NATO, teda aj naše peňaženky.

Môžeme teda hovoriť o procese militarizácie postsovietskeho priestoru? Áno, žiaľ a to neraz aj s našim pričinením!

Doc. Mgr. Peter Juza, PhD.

Výkonný riaditeľ Inštitútu ASA v Bratislave

Medzinárodné politické vzťahy

Spojené štáty americké pred spustením volebnej kampane 2012

Volebná kampaň sa pred prezidentskými voľbami v USA v roku 2008 niesla v znamení zmeny. Do finále zápasu o post najvplyvnejšieho muža sveta postúpili Barack Obama za Demokratickú stranu a John McCain za amerických republikánov. Vzhľadom na princípy fungovania amerického politického,

resp. stranického systému nemali uchádzači z iných ako dvoch hlavných stranických táborov šancu a ich kandidatúra sa považovala buď za spôsob zviditeľnenia alebo za taktiku odlákania časti voličskej základne niektorému z dvoch hlavných prezidentských kandidátov. Tak Barack Obama, ako aj John McCain porazili v primárnych voľbách, ktoré nemožno považovať za formálny zápas o nomináciu, vplyvných stránkov. Barackovi Obamovi sa podarilo preskočiť favorizovanú Hillary Clintonovú a John McCain Mitta Romneyho, bývalého guvernéra štátu Arkansas Mika Huckabeeho, či populárneho Rudolpha Giulianiho.

Samozrejme obaja kandidáti mali okrem silných aj slabé stránky, na ktoré bolo od začiatku upozorňované, a ktoré sa snažili kompenzovať. Za silnú stránku Baracka Obamu nebola považovaná zahraničná politika. Aj z tohto dôvodu sa jeho kandidátom na post viceprezidenta stal skúsený Joe Biden. Ten bol navyše obľúbený v robotníckych vrstvách, zatiaľ čo Barack Obama mal imidž príslušníka spoločenskej elity. Problémom Johna McCaina bola svojím spôsobom nominácia za Republikánsku stranu, ktorá je vnímaná ako tradične konzervatívnejšia. John McCain sa v mnohých otázkach rozišiel z konzervatívnym ideologickým prístupom Georga W. Busha a naopak stal sa nositeľom liberálnejších názorov a to vrátane tých, ktoré sú spojené s tzv. morálno-etickými otázkami. Logicky, časť konzervatívne zmýšľajúcich voličov sa s takýmto prístupom stotožniť nemohla. K vyváženiu jeho kandidátky došlo

nomináciou konzervatívnej guvernérky Aljašky Sarah Palinovej na post viceprezidentky za republikánov.

Víťaz volieb Barack Obama vstupoval do úradu v čase, keď USA čelili vysokej miere nepopularity vo svete a zároveň ekonomickej recesii doma. Do úradu vstupoval hlavne s víziou zlepšenia imidžu krajiny, naštartovania ekonomiky krajiny a uskutočnenia komplexnej zdravotnej reformy v krajine. Nevyhnutné bolo vysporiadať sa s problémom zapojenia krajiny v dvoch nákladných vojenských kampaniach v Iraku a v Afganistane. To všetko boli otázky, ktorým sa Barack Obama v predvolebných kampaniach venoval. Po slávnostnej inaugurácii sa 25. januára 2009 ako 44. prezident USA ujal funkcie a bolo treba prejsť od slov k činom. Už vo svojej inauguračnej reči Američanov ubezpečil, že ostávajú najprosperujúcejším a najsilnejším národom vo svete. Zároveň ale nepoprel, že krajina sa nachádza v stave krízy, s ktorou je nevyhnutné bojovať a to bojovať okamžite. Pripomenul, že krajina nie je monolitom ale zmesou rôznych náboženských a etnických skupín, ktoré žijú vedľa seba. Osobitne moslimskému svetu odkázal, že je nevyhnutné nájsť nový spôsob jednanie a to taký, ktorý bude založený na spoločných záujmoch a vzájomnom rešpekte.

Už vyššie bolo načrtnuté, že okrem domácich problémov čelil Barack Obama aj výzvam v oblasti zahraničnej politiky. Okrem Iraku a Afganistanu stali a stoja pred Barackom Obamom otázky, ako sú situácia na Kórejskom polostrove, Irán, budúcnosť NATO, transatlantické partnerstvá, zadefinovanie vzťahu k moslimskému svetu, Číne, Rusku a pod. Posilou v jeho tíme v danej oblasti mali byť minister obrany Rober Gates (toho by mal v priebehu tohto roka vo funkcii nahradiť súčasný riaditeľ CIA Leon Edward Panetta), ktorý danú funkciu zastával ešte v úrade predchodcu Baracka Obamu Georga W. Busha a predovšetkým Obamova súperka z primárnych volieb amerických demokratov Hillary Clintonová, ktorá prijala post ministerky zahraničných vecí. Čo sa týka Iraku, Barack Obama Američanom sľúbil stiahnutie príslušníkov amerických ozbrojených síl v krajine. Svoj sľub čiastočne dodržal a v auguste 2010 došlo k definitívnemu stiahnutiu bojových brigád z Iraku. Napriek tomu v Iraku ostáva cca 50 000 príslušníkov amerických ozbrojených síl, oficiálnou úlohou ktorých je predovšetkým výcvik irackých ozbrojených zložiek. V prípade Afganistanu, jednej zo zahraničnopolitických priorit Baracka Obamu naopak došlo k navýšeniu americkej prítomnosti. Za úspechy vo svojej stratégii boja proti terorizmu Barack Obama bezpochyby označí májové dolapenie a následné zabitie najhladanejšieho svetového teroristu Usámu bin Ládina. Vzťahy USA s Ruskom a Čínou možno označiť za pragmatické a sám Barack Obama vyzval obe krajiny v bezpečnostnej stratégii, ktorú zverejnil v máji 2010 na prijatie väčšej zodpovednosti pri riešení súčasných problémov vo svete. KĽDR a Irán v rovnakom dokumente upozornil, že budú v prípade porušovania medzinárodných záväzkov čeliť izolácii. Zdá sa ale, že zo zahraničnej politiky prezidenta Baracka Obamu sú mierne rozčarovaní

Európania zvyknúť na fakt, že partnerstvo medzi západnou Európou a USA bolo v minulosti jasne privilegované (svoje znepokojenie najzreteľnejšie formulovalo v známom otvorenom liste 22 osobností politickej a spoločenskej elity z krajín strednej a východnej Európy). Obavy európskych spojencov sa Barack Obama snažil rozptýliť počas svojej tohtoročnej májovej cesty po Európe. Na strane druhej je zrejmé, že súčasná americká zahraničná politika je podstatne viac pragmatická a otvorená na dialóg, ako tomu bolo ešte v nedávnej minulosti a že spojenci z NATO nepatria medzi jediných tzv. privilegovaných partnerov.

Aj keď USA ostávajú svetovou superveľmocou a význam zahraničnej politiky nikto nespochybňuje, pre amerického voliča je podobne ako pre voliča kdekolvek na svete predsa len dôležitejšia domáca politika a to konkrétne hospodárska situácia v krajine. Za posledné dva roky sa síce podarilo znížiť nezamestnanosť z cca 10% na približne 7%, ale stav z predkrízového obdobia sa stále nedosiahol. Naopak, Barackovi Obamovi sa podarilo splniť jeden z hlavných bodov predvolebnej kampane a to presadenie komplexnej reformy zdravotnej starostlivosti v americkom Kongrese. Jej budúcnosť je však stále otázná, nakoľko časť štátov americkej únie napadla jej údajný nesúlady s ústavou.

USA sa v súčasnosti nachádzajú v období pred spustením neoficiálnej prezidentskej kampane. Nepredpokladá sa, že americkí demokrati uskutočnia v strane riadne primárne voľby. Zo strany amerických republikánov zatiaľ záujem o účasť vo volebnom zápase prejavil jeden z dlhoročných lídrov Republikánskej strany Newt Gingrich, okrem neho sa spomínajú mená ako Sarah Palinová, či neúspešný kandidát z predchádzajúcich volieb Mitt Romney. Napriek nízkej miere popularity súčasného prezidenta USA je ale otázná, či sa republikánom podarí postaviť kandidáta, ktorý by bol dostatočne charizmatik a zároveň pre široké masy prijateľný v tej miere, aby Baracka Obamu vo volebnom zápase porazil. Zatiaľ sa to tak nejaví. Na strane druhej, volič je tvor nevyspytateľný, nespráva sa vždy predvídateľne a môže nakoniec prevapíť.

PhDr. Rudolf Kucharčík, PhD.
Ekonomická univerzita
Fakulta medzinárodných vzťahov

Osobnosti

Thomas C. Schelling

Za rok 2005 získali cenu za ekonómiu Robert J. Aumann a Thomas C. Schelling, o ktorých sme priniesli stručnú informáciu v novembrovom čísle Siločiar v roku 2005 (11/2005). V tomto a predchádzajúcom čísle sa pozrieme podrobnejšie na oboch laureátov. V predchádzajúcom čísle sme sa venovali R. J. Aumannovi, v tomto čísle sa pozrieme detailnejšie na T. C. Schellinga.

T. C. Schelling sa narodil v apríli 1921 v kalifornskom Oaklande v USA. Cena mu bola udelená za jeho príspevok

k rozšíreniu porozumenia konfliktov a kooperácie prostredníctvom analýzy teórie hier.

V Kalifornii navštevoval aj univerzitu, kde ukončil štúdium ekonómie na University of California, Berkeley v roku 1944. Po ukončení štúdia pracoval jeden a pol roka ako analytik pre federálny úrad pre rozpočet, potom sa rozhodol pre doktorandské štúdium na Harvardskej univerzite. Vedecký titul PhD. mu bol za úspešné absolvovanie štúdia udelený v júni 1948. Bol členom administrácie Marshallovoho plánu pre Európu, pričom pôsobil v Kodani a Paríži.

V novembri 1950 sa stal členom zboru poradcov prezidenta pre zahraničnú politiku, kde pôsobil až do roku 1953, kedy nastúpil na akademickú dráhu na univerzite v Yale. Už počas doktorandského štúdia na Harvarde sa začal zaujímať predovšetkým o stratégie vyjednávania, čo sa mu zišlo predovšetkým v ďalšom profesionálnom živote. Po nástupe na Yale začal publikovať články a knihy, ktoré sa venovali vyjednávaniu. Z mnohých spomeňme Esej o vyjednávaní z roku 1956 publikovanú v American Economic Review či Vyjednávanie, komunikácia a limitovaná vojna z roku 1957 v prvom čísle časopisu Journal of Conflict Resolution. Na jar a v lete 1958 počas pobytu v Londýne vytvoril rukopis konceptu teórie hier, ktorý zaslal na uverejnenie do Journal of Conflict Resolution. Bol však taký dlhý, že redakcia časopisu sa rozhodla venovať mu jedno celé číslo.

Po návrate z Anglicka pracoval istý čas pre RAND Corporation, kde vytvoril myšlienku tzv. pravdepodobnostnej hrozby. Po ukončení spolupráce s RAND strávil ďalších viac ako 30 rokov na Harvardskej univerzite na Katedre ekonómie a v Centre pre zahraničné veci.

Redakcia

Európska únia

Európske vinárstvo v kontexte reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ

(1. časť)

Poľnohospodárska výroba má v Európe veľmi silnú pozíciu, aj keď jej podiel na celkovom outpute a zamestnanosti krajín európskej dvadsať sedmičky neustále klesá. Napriek tomu poľnohospodárstvo predstavuje najsilnejšiu položku v rozpočte Únie a taktiež najviac diskutovanú oblasť, tradične tvrdo obhajovanú predstaviteľmi členských štátov EÚ pri rokovaniach o otázkach liberalizácie svetového obchodu. Sektor poľnohospodárskej výroby je potrebné neustále prispôbovať vývojovým trendom na vnútornom ako aj svetovom trhu, aby sa predišlo vzniku trhových deformácií a nerovnováh. Snahy o reguláciu a zefektívnenie európskeho poľnohospodárstva boli zjavné už od prvých rokov zavedenia Spoločnej poľnohospodárskej produkcie

(SPP) do praxe. Poľnohospodárstvo je však veľmi špecifický sektor ekonomiky, pretože nie je schopné reagovať na vývoj trhu tak rýchlo a efektívne ako napríklad priemyselná výroba. Poľnohospodári totiž nedokážu jednoducho zastaviť resp. obmedziť výrobu v prípade slabého dopytu resp. zvýšiť objem produkcie pri rastúcej spotrebe a odbyte. Poľnohospodárska výroba je extrémne závislá od klimatických podmienok, od výkyvov počasia a hydrologického vývoja regiónov. Prudké zmeny teplôt, povodne alebo suchá sú faktory, ktoré významným spôsobom ovplyvňujú objem outputu jednotlivých postihnutých regiónov, čo môže vyvolať cenové šoky pri dotknutých komoditách. Výsledkom sú nedostatky resp. prebytky poľnohospodárskej produkcie a zvýšenie závislosti na dotáciách a subvenciách zo strany EÚ. Prispôbovanie sa výkyvom v dopyte je možné len z dlhodobšieho hľadiska, t.j. s odstupom minimálne 6 – 12 mesiacov. V dôsledku toho vznikajú na trhu s poľnohospodárskou produkciou výrazné nerovnováhy. Ak sa totiž v jednom roku výrazne zvýši dopyt napríklad po pšenici alebo kukurici, vyvolá to nárast cien týchto komodít a zvýši motiváciu farmárov preorientovať sa v nasledujúcej sezóne práve na produkciu týchto plodín. No ak sa dopyt náhle presunie do iných komodít, vyvolá to tzv. hordy pšenice, teda nepredanú produkciu, ktorú musí Únia vykupovať zo spoločného rozpočtu. Podobne je to aj v sektore vinárskej a vinohradníckej produkcie, aj keď v tomto prípade nie je prispôbovanie sa dopytu otázkou zmeny orientácie produkcie fariem, ale skôr otázkou stratégie výrobcov vína pri oslovovaní potenciálnych trhov. Dlhodobú nerovnováhu na trhu s poľnohospodárskymi produktmi je možné riešiť len pragmatickým reformným úsilím založeným na rovnocennom postavení všetkých členských štátov pri rokovaníach o budúcom vývoji SPP. Pragmatizmus však často ustupuje záujmom jednotlivých členských štátov a tlaku lobistických skupín.

Európske vinárstvo sa už dlhodobo utápa v problémoch týkajúcich sa nie len rastúcich finančných požiadaviek ale aj klesajúceho záujmu o európske vína, ktoré z trhu vytlačujú tzv. „low cost“ producenti z Latinskej Ameriky, Južnej Afriky, Austrálie alebo Ázie. V posledných rokoch však v týchto krajinách dochádza k zásadným zmenám. Mnohé vinárstva v Čile, Austrálii, dokonca aj v Číne sa začínajú orientovať na vysokokvalitnú produkciu, ktorá bude schopná konkurovať európskej, a to nie len nižšou cenou. Preto je pre udržanie súčasného podielu európskeho vinárstva potrebná výrazná zmena smerovania SPP. Dôležitým odrazovým bodom mala byť reforma trhu s vínom z dielne Európskej komisie. Podstatou reformného

úsilia, ktoré vyvrcholilo prijatím záväzného nariadenia Rady č. 479/2008 o spoločnej organizácii trhu s vínom (do platnosti vstúpilo 1. augusta 2008), malo byť zvýšenie konkurencieschopnosti európskych producentov vína, posilnenie dobrého mena európskych vín vo svete a predovšetkým nastolenie rovnováhy medzi ponukou a dopytom na trhu. Zámerom malo byť aj efektívnejšie využívanie európskeho rozpočtu pre vinárstvo, ktorého finančný objem bol navýšený na 1,3 miliardy EUR. Rokovania o reforme boli od začiatku vytrvalým bojom severných producentských krajín proti južným. Spornou bola najmä otázka dosladzovania vína repným cukrom, ktoré chcela Európska komisia zakázať. Pôvodný návrh počítal s tým, že vína by sa mohli dosládať zahusteným hroznovým muštom. Keby sa však zakázalo dosládanie cukrom a prešlo by sa na zahustený mušt, došlo by k odstráneniu konkurenčného tlaku na výrobcov z južnej Európy, ktorí by vďaka tomu získali na jednej strane predajom lacnejšieho vína, pretože vďaka výhodnejším klimatickým podmienkam majú tamjšie vína vyššiu prirodzenú cukrnatosť a na druhej strane predajom muštu, ktorý exportujú do severnejšie položených producentských krajín ako Slovensko, Česko, Rakúsko alebo Nemecko. Vzhľadom na rozsiahly odpor väčšiny vinárskych regiónov ako aj Európskeho parlamentu sa dosladzovanie cukrom uchovalo. Neprešiel napokon ani návrh, aby sa skutočnosť, že je víno dosladzované cukrom, uvádzala na etikete. Toto je príklad toho, ako sa reformné úsilie v EÚ stáva obeťou tlaku záujmových skupín z niekoľkých členských štátov. Legislatíva, ktorú navrhuje a vypracováva Komisia je od začiatku prispôbovaná potrebám silných európskych hráčov. Zmena je možná až vtedy, ak sa do opozície postaví väčšia časť členských štátov na čele s jednou silnejšou ekonomikou, ako to bolo napríklad v tomto prípade, keď sa za malé štáty ako Slovensko, Česko alebo Luxembursko postavilo silné Nemecko. Týmto spôsobom sa vytvorila negociačne silná skupina krajín, ktorej sa okrem iného podarilo presadiť aj zmenu kľúča, podľa ktorého sa rozdeľujú financie pre vinohradníkov. Na stole sa ocitli dve varianty - tzv. historický princíp rozdeľovania, zohľadňujúci doterajší spôsob financovania a tzv. národné obálky, na základe ktorých sa financie rozdeľujú podľa plochy vinohradov a produkcie. Pôvodný návrh podpôr pre vinohradníkov (znázornený v tabuľke) nezohľadňuje súčasné potreby v nových členských krajinách, ale podporuje veľkých producentov, ktorí sú vo veľkej miere zodpovední za trhové nerovnováhy.

/pokračovanie/
Ing. Ján Bocora